

Το μοντέλο της Βενεζουέλας

Μιράντα Ξαφά

12/12/2018, Athensreviewofbooks.com

Βενεζουέλα: Δύο «χαμένες δεκαετίες»

	1988	1998
Κατά κεφαλή εισόδημα (\$)	3.190	3.221
Πληθωρισμός (%)	29,5	35,8
Ανεργία (%)	7,9	11,2
Μέσος μισθός (σταθερές τιμές 1984)	2.900	1.100
Δημοσιονομικό έλλειμμα (% ΑΕΠ)	-8,5	-4,5
Ποσοστό πληθυσμού κάτω από το όριο της φτώχειας (%)	46	68

Πηγή: Javier Corrales <https://revista.drclas.harvard.edu/book/venezuela-1980s-1990s-and-beyond>

Ιάσων Πιπίνης, *Βενεζουέλα. Από τον Τσάβες στον Μαδούρο*, Κέδρος, Αθήνα 2018, σελ. 320

Το 1944, ο μετέπειτα νομπελίστας Φρήντριχ Χάγιεκ δημοσίευσε το έργο *Ο δρόμος προς την δουλεία*. Το βιβλίο έγινε παγκόσμιο best seller και συνεχίζει να πουλάει χιλιάδες αντίτυπα το χρόνο ακόμη και σήμερα. Η βασική θέση του Χάγιεκ ήταν ότι η κρατική παρέμβαση στις αγορές, είτε μέσω κρατικοποιήσεων είτε μέσω του ρυθμιστικού πλαισίου, είναι αντιπαραγωγική και θα οδηγήσει σε αποτυχία, διότι καταργεί την οικονομική ελευθερία η οποία παρέχει στους πολίτες τη δυνατότητα να δημιουργήσουν και να ευημερήσουν. Στην προσπάθεια να διορθώσουν τα αρχικά λάθη, οι παρεμβατικές κυβερνήσεις τείνουν να αυξάνουν διαρκώς το εύρος και την ένταση των παρεμβάσεων έως ότου επιβληθεί μία κατάσταση απόλυτου σοσιαλισμού και τυραννίας. Αυτό ακριβώς συνέβη στην Βενεζουέλα.

Μία πρώην πλούσια χώρα, με τα υψηλότερα βεβαιωμένα αποθέματα πετρελαίου στον κόσμο, βρίσκεται σε ανθρωπιστική κρίση, με τον πληθυσμό να μεταναστεύει μαζικά για να αποφύγει την ανεργία, την πείνα, τον υπερπληθωρισμό, την έλλειψη βασικών

αγαθών, και την εγκληματικότητα. Αυτή η τραγική κατάσταση δεν ήταν αποτέλεσμα πολέμου ή φυσικών καταστροφών αλλά της Μαρξιστικής επανάστασης του Τσάβες και του διαδόχου του στην εξουσία Μαδούρο (της «Βολιβιανής Επανάστασης», όπως αποκαλείται). Το κατά κεφαλήν εισόδημα στη Βενεζουέλα σήμερα είναι χαμηλότερο από αυτό που ήταν τη δεκαετία του '60. Η συντριπτική πλειονότητα του πληθυσμού ζει κάτω από το επίπεδο της φτώχειας.

Αλλά ας πάρουμε τα πράγματα από την αρχή. Τη δεκαετία του 1980 ξέσπασε μεγάλη κρίση χρεών στη Λατινική Αμερική. Πρώτο το Μεξικό κήρυξε στάση πληρωμών τον Αύγουστο του 1982 και ακολούθησαν πολλές άλλες χώρες. Στη συνέχεια οι χώρες αυτές βρέθηκαν σε μια κατάσταση στασιμότητας και υπερχρέωσης, με αποτέλεσμα η δεκαετία του '80 να χαρακτηριστεί «χαμένη δεκαετία». Αιτία της κρίσης ήταν η μεγάλη πτώση των τιμών του πετρελαίου και των πρώτων υλών, που συνέπεσε χρονικά με τη μεγάλη αύξηση των επιτοκίων στην Αμερική και την ανατίμηση του δολαρίου στην προσπάθεια μείωσης του πληθωρισμού που επιχείρησε ο Πολ Βόλκερ όταν ανέλαβε πρόεδρος της Ομοσπονδιακής Τράπεζας. Αυτή ήταν μία «τέλεια καταίγίδα» για τις χώρες της Λατινικής Αμερικής που εξήγαγαν πετρέλαιο και πρώτες ύλες, και δανείζονταν σε δολάρια από αμερικανικές τράπεζες.

Αρχικά το ΔΝΤ θεωρούσε ότι η κρίση ήταν παροδική, με την έξοδο από την ύφεση να αναμένεται μόλις θα ανέκαμπταν οι τιμές του πετρελαίου, θα μειώνονταν τα επιτόκια στην Αμερική και θα σταθεροποιούνταν το δολάριο. Όμως ύστερα από χρόνια προγραμματίων σταθεροποίησης και αναδιαρθρώσεις χρεών, έγινε προφανές ότι οι χώρες αυτές αντιμετώπιζαν κρίση φερεγγυότητας και όχι ρευστότητας. Η κρίση έληξε μόνο αφού τα τραπεζικά δάνεια των υπερχρεωμένων χωρών ανταλλάχθηκαν με ομόλογα χαμηλότερης ονομαστικής αξίας στο τέλος της δεκαετίας του '80 (τα λεγόμενα Brady bonds, από το όνομα του τότε υπουργού Οικονομικών των ΗΠΑ Νίκολας Μπρέιντι), έγινε δηλαδή κάτι ανάλογο με το «κούρεμα» του ελληνικού χρέους προς ιδιώτες ομολογιούχους το 2012.

Η Βενεζουέλα όμως δεν ανέκαμψε ποτέ από τη χαμένη δεκαετία. Στο τέλος της επόμενης δεκαετίας, το 1998, οι οικονομικοί δείκτες ήταν χειρότεροι στο σύνολό τους απ' ό,τι ήταν πριν μία δεκαετία (Πίνακας 1). Αυτό ίσως εξηγεί την εκλογή του Τσάβες το 1999, με προεκλογική υπόσχεση να θέσει τέρμα στη φτώχεια. Ως πρώτη κίνηση έθεσε την κρατική πετρελαϊκή εταιρία PDVSA (Petróleos de Venezuela, S.A.) υπό τον απόλυτο έλεγχό του, απολύοντας τους τεχνοκράτες που την διοικούσαν και τοποθετώντας κομματικά στελέχη χωρίς γνώση του αντικειμένου. Το 2003 η PDVSA σταμάτησε να δημοσιεύει ισολογισμούς. Ύστερα από μεγάλες αντικυβερνητικές διαδηλώσεις και μία απόπειρα πραξικοπήματος, το 2004 έγινε δημοψήφισμα για την απομάκρυνση του Τσάβες από το αξίωμα του Προέδρου, το οποίο κέρδισε (για όσους πιστεύουν ότι δεν υπήρξε νοθεία).

Ταυτόχρονα, με τον πόλεμο στο Ιράκ το 2003 αυξήθηκε σημαντικά η τιμή του πετρελαίου διεθνώς, και έτσι η οικονομία της Βενεζουέλας μπόρεσε να αναπτυχθεί την επόμενη δεκαετία, έστω με ρυθμούς που υπολείπονταν των γειτονικών χωρών Κολομβίας, Περού, και Χιλής που ήταν, σχετικά, φιλελεύθερες δημοκρατίες και ακολουθούσαν ορθόδοξες οικονομικές πολιτικές. Δέκα χρόνια αργότερα, το 2013, ο θάνατος του Τσάβες και η εκλογή Μαδούρο στο προεδρικό αξίωμα συνέπεσαν με την

κατάρρευση των τιμών του πετρελαίου διεθνώς, καθώς το σχιστολιθικό πετρέλαιο και αέριο στις ΗΠΑ άλλαξαν τις ισορροπίες στη διεθνή αγορά ενέργειας. Μαζί με τις τιμές του πετρελαίου κατέρρευσε και η οικονομία της Βενεζουέλας, που εν τω μεταξύ δεν παρήγαγε σχεδόν τίποτε εκτός από πετρέλαιο.

Σε όλη τη διάρκεια της διακυβέρνησης Τσάβες/Μαδούρο κάθε οικονομική δραστηριότητα βασιζόταν σε πολιτικές αποφάσεις που λαμβάνονταν στο ανώτατο επίπεδο με γνώμονα την παραμονή στην εξουσία. Ο οικονομικός συγκεντρωτισμός επιβραβεύει την πολιτική ισχύ, ενισχύει τη διαφθορά, και ανεβάζει τον πήχη στη μάχη για την εξουσία. Η βίαιη καταστολή διαδηλώσεων και η εκτεταμένη νοθεία στις εκλογές είναι συμπτώματα αυτού του φαινομένου. Τσάβες και Μαδούρο συγκέντρωσαν στα χέρια τους όχι μόνο την οικονομική αλλά και την πολιτική εξουσία, καθώς απέκτησαν τον έλεγχο όλων των βασικών θεσμών της χώρας – των ενόπλων δυνάμεων, της Δικαιοσύνης, της Βουλής, της Κεντρικής Τράπεζας και των σημαντικότερων ΜΜΕ. Κάτι τέτοιο έχουν προφανώς κατά νου στελέχη του ΣΥΡΙΖΑ όταν δηλώνουν ότι «έχουν την κυβέρνηση αλλά δεν έχουν την εξουσία».[1]

Με όπλο το πετρέλαιο, Τσάβες και Μαδούρο έκαναν κοινωνική πολιτική σκορπώντας χρήματα, παράλληλα όμως η πολιτική τους ανέδειξε όλες τις παθογένειες που προκαλεί ο ακραίος κρατισμός. Οι επιχειρήσεις κλείνουν καθώς τα κέρδη συνθλίβονται μεταξύ των αυξήσεων του κατώτατου ημερομισθίου, της απαγόρευσης των απολύσεων, και των ελέγχων τιμών. Η μείωση της εγχώριας παραγωγής και οι ανεξέλεγκτες κρατικές δαπάνες αυξάνουν τη ζήτηση για συνάλλαγμα και εισαγωγές. Το νόμισμα υποτιμάται αυξάνοντας τις πληθωριστικές πιέσεις. Οι έλεγχοι στην οικονομία γίνονται όλο και πιο ασφυκτικοί, τροφοδοτώντας τον φαύλο κύκλο και οδηγώντας σε εκτεταμένες ελλείψεις βασικών αγαθών λόγω έλλειψης συναλλάγματος και τελικά σε ανθρωπιστική κρίση.

Κατάταξη της Βενεζουέλας στους δείκτες διαφθοράς και οικονομικής ελευθερίας

Δείκτης Διαφθοράς 2018 (Transparency International)		Δείκτης Οικονομικής Ελευθερίας 2018 (Fraser Institute)	
Νέα Ζηλανδία	1/180	Χονγκ-Κονγκ	1/162
Δανία	2/180	Σιγκαπούρη	2/162
Φιλανδία	3/180	Νέα Ζηλανδία	3/162
...		...	
Ελλάδα	59/180	Ελλάδα	108/162
...		...	
Βενεζουέλα	169/180	Βενεζουέλα	162/162

Το βιβλίο του Ιάσονα Πιπίνη περιγράφει μέσα από προσωπικές μαρτυρίες τη δραματική κατάσταση που επικρατεί λόγω τεράστιων ελλείψεων σε φάρμακα και τρόφιμα, τα οποία διανέμονται με δελτίο, ενώ γίνονται διαρκώς διακοπές ρεύματος και νερού λόγω έλλειψης επενδύσεων σε έργα υποδομής. Η χώρα με τα υψηλότερα αποθέματα πετρελαίου στον κόσμο κατάντησε να εισάγει βενζίνη! Για να εξασφαλίσει συνάλλαγμα έχει προπωλήσει μελλοντική παραγωγή πετρελαίου, υποθηκεύοντας το μέλλον.

Στις προβλέψεις του Οκτωβρίου 2018 για την παγκόσμια οικονομία, το ΔΝΤ υπολογίζει[2] ότι το δημοσιονομικό έλλειμμα στην Βενεζουέλα έχει φθάσει στο 30% του ΑΕΠ, ενώ ο πληθωρισμός έχει ήδη ξεπεράσει το 1.000.000% και προβλέπεται να αυξηθεί σε 10.000.000% το 2019. Αυτό μεταφράζεται σε 6,5% πληθωρισμό την ημέρα, ενώ ο τιμάριθμος θα διπλασιάζεται κάθε 11 μέρες. Το εθνικό εισόδημα μειώθηκε για πέμπτη συνεχή χρονιά το 2018, με τη σωρευτική μείωση να πλησιάζει το 50%. Η παραγωγή πετρελαίου έχει μειωθεί κατά τα δύο τρίτα την οκταετία 2010-18 (από 3 εκατ. βαρέλια την ημέρα σε 1 εκατ.) λόγω έλλειψης επενδύσεων. Την ίδια περίοδο δύο συναλλαγματικές μετατροπές έσβησαν οκτώ μηδενικά από το νόμισμα. Το καλοκαίρι του 2018 χρειαζόσουν 2.300.000 μπολίβαρες για να αγοράσεις 1 δολάριο ΗΠΑ! Η χώρα έχει πλέον σταματήσει να εξυπηρετεί το εξωτερικό χρέος της, και είναι στα πρόθυρα να εκδιωχθεί από το ΔΝΤ λόγω μη τήρησης των συμβατικών της υποχρεώσεων ως μέλος για παροχή οικονομικών στοιχείων. Φυσικά πάντα κάποιος άλλος φταίει για τα δεινά της χώρας! Ο Μαδούρο χρησιμοποιεί ακραία διχαστική ρητορική, εφευρίσκοντας εχθρούς (κυρίως τις ΗΠΑ αλλά και την ΕΕ τελευταία), κατηγορώντας τους επικριτές του ως «ακροδεξιούς» και «προδότες», και επιβάλλοντας την θέλησή του με αυταρχικές μεθόδους.

Ένα ενδιαφέρον ερώτημα είναι πώς καταφέρνει ένα αυταρχικό καθεστώς να επιβιώσει σε συνθήκες χάους; Η απάντηση είναι: αυξάνοντας τον αυταρχισμό. Μόλις εξελέγη το 2013, ο Μαδούρο εδραίωσε την παραμονή του στην εξουσία διορίζοντας στο Ανώτατο Δικαστήριο μόνο κομματικά στελέχη. Όταν έχασε τον έλεγχο του Κογκρέσου στις ενδιάμεσες εκλογές του 2015, με δική του εντολή το Ανώτατο Δικαστήριο κατάργησε το Κογκρέσο, με τη δικαιολογία μίας συνταγματικής μεταρρύθμισης. Οι διαδηλώσεις που ακολούθησαν κατεστάλησαν βίαια, με πολλούς νεκρούς. Το βιβλίο του Ιάσονα Πιπίνη καταγράφει μαρτυρίες ανθρώπων που συνελήφθησαν και βασανίστηκαν επειδή διαδήλωναν κατά της κυβέρνησης. Τα θεσμικά αντίβαρα –το σύστημα ελέγχων και ισορροπιών που εξασφαλίζει η διάκριση των εξουσιών– έχουν καταργηθεί. Έτσι κατάφερε να επιβιώσει μέχρι σήμερα το καθεστώς Μαδούρο και ο ίδιος να επανεκλεγεί σε πρόωρες εκλογές τον Μάιο του 2018, με τη συμμετοχή μόλις 26% των εγγεγραμμένων ψηφοφόρων. Σχεδόν όλες οι χώρες του κόσμου αρνήθηκαν να αναγνωρίσουν το αποτέλεσμα αυτών των εκλογών θεωρώντας τις μη αδιάβλητες.

Ένα άλλο ενδιαφέρον ερώτημα είναι γιατί η κυβέρνηση Μαδούρο δεν ανέλαβε πρωτοβουλίες για μεταρρυθμίσεις που θα βελτίωναν την οικονομική κατάσταση. Το πιθανότερο είναι ότι ο Μαδούρο προσπαθεί να μη γίνει Γκορμπατσόφ, διότι αυτό θα ισοδυναμούσε με παραδοχή αποτυχίας της Βολιβιανής Επανάστασης. Πιθανώς έτσι τον συμβούλευσαν οι Κουβανοί σύντροφοι, οι οποίοι, όταν κατέρρευσε η Σοβιετική Ένωση και έχασαν την σημαντική οικονομική βοήθεια που τους παρείχε, προτίμησαν

να σφίξουν τη ζώνη τους και να υποστούν ακραία λιτότητα παρά να μεταρρυθμίσουν την οικονομία τους σε οικονομία της αγοράς, όπως έκαναν οι χώρες του πρώην «σιδηρού παραπετάσματος». Ο νομπελίστας οικονομολόγος Αμάρτια Σεν έχει παρατηρήσει ότι σε καιρό ειρήνης οι επιδημίες πείνας συμβαίνουν αποκλειστικά σε ολοκληρωτικά καθεστώτα, ποτέ σε δημοκρατίες. Συνέβησαν στη Σοβιετική Ένωση, στην Κίνα του Μάο, και στη Βενεζουέλα του Μαδούρο.

Η τεράστια επέκταση της κρατικής ισχύος στη Βενεζουέλα οδήγησε σε παραμέληση των παραδοσιακών λειτουργιών του κράτους, όπως η ασφάλεια και η συντήρηση των υποδομών. Η εγκληματικότητα αυξήθηκε αλματωδώς κατά τη διακυβέρνηση της χώρας από τον Τσάβες και τον Μαδούρο, το ίδιο και η διαφθορά. Ο νόμος και η τάξη είναι πρακτικά ανύπαρκτα. Όλα αυτά ενθαρρύνονται από ένα περιβάλλον ατιμωρησίας: Κανένας κρατικός λειτουργός που έχει εμπλακεί σε μεγάλα σκάνδαλα διαφθοράς δεν υπέστη τις συνέπειες των πράξεών του. Η Διεθνής Διαφάνεια[3] κατατάσσει την Βενεζουέλα 169η μεταξύ 190 χωρών στην κλίμακα διαφθοράς (η Ελλάδα κατατάσσεται 59η). Η δραματική αύξηση της διαφθοράς[4] στην διακυβέρνηση Τσάβες/Μαδούρο βρίσκεται στον αντίποδα της προεκλογικής του καμπάνιας εναντίον της διαφθοράς. Αν πραγματικά ήθελε να καταπολεμήσει τη διαφθορά, η κυβέρνηση έπρεπε να αυξήσει τη διαφάνεια των θεσμών και να μειώσει τις παρεμβάσεις της στην οικονομία. Όμως έλλειψη διαφάνειας και οι ασφυκτικοί έλεγχοι σε κάθε σφαίρα της ατομικής πρωτοβουλίας τοποθετούν τη Βενεζουέλα στην 162η θέση μεταξύ 162 χωρών, στον πάτο της παγκόσμιας κατάταξης στον Δείκτη της Οικονομικής Ελευθερίας του Fraser Institute[5], με την Ελλάδα να υποβαθμίζεται τα τελευταία χρόνια στην 108η θέση (Πίνακας 2).

Σε υπερθετικό βαθμό, όλα αυτά θυμίζουν την προσπάθεια της κυβέρνησης ΣΥΡΙΖΑ-ΑΝΕΛ να ελέγξει τα ΜΜΕ και τις ανεξάρτητες Αρχές, τις παρεμβάσεις στη Δικαιοσύνη, τις επιθέσεις στην Τράπεζα της Ελλάδος όταν διαφοροποιείται από την κυβερνητική γραμμή. Φυσικά ο Τσίπρας δεν μπορεί να είναι Τσάβες ή Μαδούρο. Υπόκειται στους νομισματικούς και δημοσιονομικούς περιορισμούς που θέτει η συμμετοχή στο κοινό νόμισμα της Ευρωζώνης. Δεν μπορεί να τυπώσει πληθωριστικό χρήμα ή να αυξήσει σημαντικά τις κρατικές δαπάνες, μπορεί όμως να περιορίζει την ατομική ελευθερία και την ευημερία με υπερφορολόγηση και περιορισμούς στην κίνηση κεφαλαίων. Όταν δεν δημιουργείται νέος πλούτος, η επίτευξη υπερπλεονασμάτων στον προϋπολογισμό μέσω υπερφορολόγησης και περικοπής δημοσίων επενδύσεων είναι ο μόνος τρόπος για να μοιράσει «κοινωνικό μέρισμα» σε εν δυνάμει ψηφοφόρους.

Το 2012 ο Α. Τσίπρας δήλωνε ότι «η Βενεζουέλα αποτελεί ένα μοντέλο που πρέπει να ακολουθήσουμε ώστε να αφήσουμε πίσω το καπιταλιστικό μοντέλο που κυριαρχεί σήμερα στην Ευρώπη». Το 2013, κατά την επιστροφή του στην Αθήνα από τη Βενεζουέλα όπου είχε πάει ως τεθλιμμένος συγγενής για την κηδεία του Τσάβες, είχε δηλώσει: «Βρέθηκα για λίγες ώρες στη μακρινή Βενεζουέλα, εκεί όπου ο λαός της Βενεζουέλας έχει δημιουργήσει ένα παράδειγμα όχι μόνο για τη Λατινική Αμερική, αλλά για τους λαούς σε κάθε γωνιά του πλανήτη, που αγωνίζονται για δημοκρατία, για κοινωνική δικαιοσύνη και για δικαιώματα»[6].

Έκτοτε έγινε πιο προσεκτικός. Είναι άγνωστο όμως αν κατάλαβε ότι ο σοσιαλισμός βλάπτει σοβαρά την οικονομία, και ότι σε μεγάλες δόσεις μπορεί να καταστρέψει

ολοσχερώς χώρες όπως η Βενεζουέλα. Μάλλον δεν το κατάλαβε, εφόσον ήταν ο μόνος Ευρωπαίος ηγέτης που παρέστη στην κηδεία του Φιντέλ Κάστρο στην Κούβα τον Νοέμβριο του 2016 και εκφώνησε επικήδειο παρουσία του προέδρου Μαδούρο, κλείνοντας με την ευχή “Hasta la victoria siempre!” («Πάντα με τη νίκη!»).

Το βέβαιο είναι ότι από τη στιγμή που η Βενεζουέλα άρχισε να φλέγεται από την ανθρωπιστική κρίση, τις μαζικές διαδηλώσεις και την βίαιη καταστολή τους από το αυταρχικό καθεστώς, ο Α. Τσίπρας δεν ξαναέκανε δηλώσεις για τη Βενεζουέλα, όμως συνεχίζει να αρνείται να καταδικάσει το τυραννικό καθεστώς Μαδούρο. Στην πρόσφατη ομιλία του, ο Πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Ζαν-Κλοντ Γιούνκερ δήλωσε απογοητευμένος από την αδυναμία της ΕΕ να μιλάει με μία φωνή σε θέματα εξωτερικής πολιτικής[7]. Ανέφερε, μεταξύ άλλων, την μεγάλη καθυστέρηση στην επιβολή κυρώσεων στη Βενεζουέλα για παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων και την κατάλυση του κράτους δικαίου – καθυστέρηση που οφειλόταν στην αντίδραση ενός κράτους-μέλους. Το κράτος αυτό ήταν η Ελλάδα. Φαίνεται ότι η ζωή και τα ανθρώπινα δικαιώματα έχουν άλλη αξία όταν η βία ασκείται από αριστερές κυβερνήσεις και άλλη όταν ασκείται από δεξιές!

[1] Βλ. συνέντευξη της συζύγου του πρωθυπουργού Μπέττυς Μπαζιάνα, «Ο ΣΥΡΙΖΑ πήρε την κυβέρνηση αλλά δεν πήρε την εξουσία», *Εφημερίδα των Συντακτών*, 4.1.2018, διαθέσιμη στο <https://bit.ly/2FPnDpp>. Βλ. σχετικές δηλώσεις του υπουργού Περιβάλλοντος Σωκράτη Φάμελλου: «Αυτό είναι κάτι που όλοι το λέμε στον ΣΥΡΙΖΑ», του υπουργού Υποδομών Χρ. Σπίρτζη: «Το ζούμε στην καθημερινότητά μας, ότι ο ΣΥΡΙΖΑ δεν είναι στην εξουσία», του αναπληρωτή υπουργού Εξωτερικών Γ. Κατρούγκαλου: «Ο κόσμος έδωσε εντολή στον ΣΥΡΙΖΑ να σπάσει το σύστημα εξουσίας της μεταπολίτευσης αλλά ακόμη δεν το έχει καταφέρει» (εφημερίδες, 5.1.2018).

[2] <https://bit.ly/2OeIoT8>

[3] <https://bit.ly/2G6BjjZ>

[4] <https://bit.ly/2Aİimhk>

[5] Χώρες με μεγαλύτερη οικονομική ελευθερία, στο 1ο τεταρτημόριο της κατάταξης, έχουν επταπλάσιο κατά κεφαλήν εισόδημα από χώρες στο 4ο τεταρτημόριο, με περιορισμένη ελευθερία.

[6] <https://bit.ly/2KMTyte>

[7] «Πρέπει να βελτιώσουμε την ικανότητά μας να εκφραζόμαστε με μία μόνο φωνή σε θέματα εξωτερικής πολιτικής. Δεν είναι φυσιολογικό να σιωπά η Ευρώπη στο Συμβούλιο των Ηνωμένων Εθνών για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, στη Γενεύη, αντί να καταδικάζει σε όλους τους τόνους τις παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην Κίνα. Κι αυτό επειδή ένα μόνο κράτος μέλος [η Ελλάδα] είχε τη δυνατότητα να εμποδίσει τη λήψη οποιασδήποτε απόφασης στο θέμα αυτό. Δεν είναι φυσιολογικό να κρατείται όμηρος η Ευρώπη προκειμένου να ανανεώσει το εμπάργκο όπλων κατά της Λευκορωσίας ή να επιβάλει κυρώσεις στη Βενεζουέλα, λόγω έλλειψης ομοφωνίας» (12.9.2018). Βλ. <https://bit.ly/2zM1KWz>